

بررسی حوزه رسانه‌های ارتباطی و اطلاعاتی حریم خصوصی زوجین مبتنی بر حقوق اسلامی

حکیمه صفایی محمدآبادی^۱

چکیده

امروزه حریم خصوصی افراد به‌عنوان یکی از حقوق بنیادین انسانی به خوبی پذیرفته شده است و حتی در موارد متعددی چه در عرصه بین‌الملل چه در عرصه‌های داخلی رعایت این حریم به‌عنوان یک قاعده اصلی مبنای قانون‌گذاری قرار گرفته است. علی‌رغم پذیرش کلی لزوم رعایت حریم خصوصی انسان‌ها، این موضوع در برخی از روابط بشری به علت ماهیت ویژه و چالش‌برانگیزشان مسئله برانگیز شده است. یکی از آن روابط پیوند زناشویی زوجین است که به علت ماهیت ویژه‌اش باعث تغییر نوع حریم‌های مابین زوجین می‌شود. یکی از آن زمینه‌ها حریم خصوصی زوجین در وسایل ارتباطی و در راستای آن، حریم اطلاعاتی آنان است. پرسش اصلی این است که آیا زوجین می‌توانند وارد در حریم ارتباطی و اطلاعاتی یکدیگر شوند و اطلاعاتی را که از این طریق به‌دست می‌آورند چه در جهت تحکیم خانواده چه بر علیه طرف مقابل استفاده کنند؟ در این رابطه نظرهای متفاوتی مطرح می‌شود؛ برخی معتقدند اقتضای حقوق و تکالیف ناشی از زوجیت، مخصوصاً زوجیت آن‌گونه که در دین اسلام تعریف شده است این است که چنین حریمی مابین زوجین وجود نداشته باشد و به‌طورکلی آن را بین زوجین نفی می‌کنند. برخی نیز با استناد به اینکه حریم خصوصی یک حق بنیادین بشری است و قابل نقض یا تقیید نیست آن را مطلقاً بین زن و شوهر مانند اشخاص ثالث لازم‌الرعایه می‌دانند. برخی نیز با پذیرش کلی لزوم وجود حدی از حریم خصوصی مابین زوجین، حدود آن را با توجه به حقوق و تکالیف زوجیت و اصل مصلحت تحکیم خانواده قابل تقیید و تغییر می‌دانند. سعی نگارنده در این نوشتار بر این است که با روش توصیفی و تحلیلی به بررسی حریم خصوصی زوجین در حوزه رسانه‌های ارتباطی و اطلاعاتی بپردازد.

واژگان کلیدی

حریم خصوصی، مصلحت تحکیم، وسایل ارتباطی، حریم اطلاعات، زوجین.

۱- کارآموز قضایی و پژوهشگر گروه حقوق خصوصی پژوهشگاه قوه قضاییه

مقدمه

امروزه حریم خصوصی افراد به‌عنوان یک حق انسانی و بشری بنیادین پذیرفته شده است. حریم خصوصی، محدوده‌ای از اعمال و ویژگی‌های هر شخصی است که برای عموم آشکار نبوده و یا تمایل به افشای آن ندارند. به‌طورکلی می‌توان گفت در چند قسمت حریم خصوصی در زندگی افراد ظهور و بروز می‌یابد: حریم خصوصی ناظر بر شخصیت و حیثیت افراد، حریم خصوصی ناظر بر اطلاعات افراد، حریم خصوصی ناظر بر مالکیت افراد و از همه مهم‌تر حریم خصوصی انسانی در روابط بین افراد. اگرچه در قوانین ایران به‌نحو خاص حریم خصوصی بین همسران و اعضای خانواده مورد بحث واقع نشده است، اما حق بر حریم شخصی به‌خوبی در قوانین بین‌المللی آمده است. به‌دنبال پذیرش اعلامیه جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۴۸ و مواد ۳ و ۱۲ آن که به‌طور مستقیم در رابطه با موضوع حریم شخصی است، شروط مشابهی درباره این موضوع در قرارداد بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون اروپا در مورد حقوق بشر و سایر کنوانسیون‌ها و توافقات منطقه‌ای آمده است. شورای اروپا در قطعنامه‌ای که درباره حریم خصوصی صادر کرده، حریم خصوصی را به‌عنوان حقی نسبت به داشتن زندگی با سلیقه خود و حداقل مداخله دیگران تعریف کرده است. همچنین کنفرانس حقوق‌دانان درباره حق رعایت حریم خصوصی که در نروژ برگزار شد، در بند ۲ اعلامیه خود آورده است: حق حریم خصوصی حقی است نسبت به تنها ماندن نسبت به زندگی کردن با سلیقه خود و با حداقل درجه مداخله دیگران. در اعلامیه حقوق بشر اسلامی مصوب ۱۴ محرم ۱۴۱۱ قمری در قاهره نیز در ماده ۱۸ قسمت «ب» در زمینه توجه به حریم خصوصی آورده است هر انسانی حق دارد که در امر زندگی خصوصی خود استقلال داشته باشد و جاسوسی یا نظارت بر وی و مخدوش کردن حیثیت وی جایز نیست و باید از وی در مقابل هرگونه دخالت زورگویانه حمایت شود.

به‌صورت یک اصل کلی حریم خصوصی همه افراد در هر چهار حوزه محترم است و در تمام جنبه‌های زندگی فردی و اجتماعی افراد رعایت و احترام آن لازم است. مسئله اصلی که در این زمینه نسبت به نهاد خانواده مطرح می‌شود این است که در مورد روابط

زوجین که ناشی از عقد خاص زوجیت است، جایگاه این حریم خصوصی چیست؟ با توجه به ماهیت ویژه نهاد زوجیت ممکن است این حریم پذیرفته شود یا به‌طورکلی وجود آن رد شود. از این رو بررسی جایگاه حریم خصوصی در روابط زوجین در حوزه حقوق داخلی کشور ایران و منبع اصلی آن یعنی فقه امامیه و نیز اسناد بین‌المللی اهمیت به‌سزایی در به‌دست آوردن یک اصل کلی در این‌باره دارد. حریم خصوصی برای زوجین از دو منظر قابل بررسی است: یکی حریمی که افراد ثالث باید نسبت به زوجین رعایت کنند و یکی حریمی که زوجین نسبت به یکدیگر باید رعایت کنند. در صورت پذیرش حریم خصوصی بین زوجین باید مصادیق و ضمانت‌اجراه‌های نقض آن به‌صراحت مشخص شود. برای حریم خصوصی مصادیق مختلفی قابل ذکر است؛ مانند حریم روابط انسانی و حیثیتی حق نظارت بر رفت‌وآمدها و ارتباطات فردی و اجتماعی، از جمله مصادیقی هستند که در صورت پذیرفتن اصل حریم خصوصی مابین زوجین، باید حدود و مرزهایشان دقیقاً مشخص شود. مسئله دیگری که در صورت پذیرش حریم خصوصی در این زمینه‌ها در روابط زوجین باید مشخص شود این است که ضمانت اجرای نقض این حریم از سوی هر یک از زوجین چیست؟ چه‌بسا مشخص نمودن مرزهای حریم خصوصی زوجین تأثیر به‌سزایی در تحکیم روابط خانوادگی و شفاف سازی حقوق و تکالیف زوجین نسبت به یکدیگر و نسبت به نهاد خانواده دارد و در نتیجه افزایش رغبت زوجین به انجام وظایف مشترک و اختصاصی ناشی از زوجیت و بالاخره کاهش دعاوی خانوادگی در اثر این موارد ایجاد می‌شود. در نوشتار پیش‌رو تلاش می‌شود به‌طور مختصر یکی از جنبه‌های مهم حریم خصوصی زوجین نسبت به یکدیگر در فضای وسایل ارتباطی و اطلاعاتی بررسی شود.

۱- پیشینه تحقیق

در رابطه با اصل حریم خصوصی در فقه، فقها در ابواب مختلف از مصادیق آن حمایت کرده‌اند، اما به‌صورت مستقل و خاص از عنوانی با نام حریم خصوصی در فقه صحبت نشده است. اما با دقت در منابع اصلی علوم اسلامی از جمله قرآن و سیره معصومین

می‌توان به این مفهوم کلی دست یافت. به‌طورمثال در آیه ۱۲ سوره حجرات خداوند به‌صراحت به عدم تجسس در حریم خصوصی و درونی افراد تأکید کرده است و در آیات ۲۷ و ۲۸ سوره نور ورود به حریم منزل دیگران را مستلزم کسب اذن و اجازه دانسته است. مشابه این آیات در سوره‌های دیگر نیز مشاهده می‌شود. در سیره معصومین هم تأکید بر مضامین آیات قرآن مبنی بر پاسداشت حریم خصوصی افراد مشاهده می‌شود، اما احکام ویژه اسلام درباره وظایف ناشی از زوجیت به‌خصوص وظایفی که در راستای تمکین و استحقاق نفقه بر عهده زوجه قرار گرفته است باعث ایجاد سؤال راجع به پذیرش اصل حریم خصوصی مابین زوجین توسط اسلام شده است. همچنین نهاد ولایت و حضانت در اسلام همین سؤال را در رابطه با پذیرش حریم خصوصی بین والدین و فرزندان ایجاد کرده است.

در حقوق داخلی و اسناد بین‌المللی به‌صورت کلی آثار مکتوبی در قالب کتاب، مقاله و پایان‌نامه نوشته شده است؛ به‌طورمثال کتاب حریم خصوصی اطلاعات به قلم فرید محسنی و اطلاق یا تقیید حریم خصوصی و عوامل نقض آن به قلم علی غلامی و ... موجود است، اما در مورد حریم خصوصی در روابط زوجین به‌طور اخص منبع مکتوب چندانی وجود ندارد و به‌طورکلی به چند مقاله محدود از جمله مقاله‌هایی با عنوان حریم خصوصی در مناسبت‌ها و روابط اعضای خانواده به قلم سیدابوالقاسم نقیبی، حل تزام حریم خصوصی زوجین با حقوق زوجیت بر اساس مصلحت تحکیم خانواده به قلم کبری پورعبدالله و سمانه جیلی، حریم خصوصی زوجین نسبت به یکدیگر در راستای تحکیم مبنای خانواده به قلم عباس اصغرزاده گنجی اشاره کرد.

۲- بررسی مفهوم حریم خصوصی

بررسی حکم دسترسی به حریم خصوصی زوجین متفرع بر مفهوم‌شناسی «حریم خصوصی» است که در ذیل به آن خواهیم پرداخت.

۲-۱- تعریف حریم خصوصی

حریم واژه‌ای است عربی از ریشه «ح-رم» که دارای معانی گوناگونی است که همگی آنها

متضمن مفهوم ممنوعیت و محدودیت است. در گفتار فقها حریم نیز به معنای منع است؛ یعنی چیزی که نزدیک شدن به آن جز برای صاحبش ممنوع می‌باشد. عبارت حریم خصوصی دارای تعریف اجماعی نیست، لذا از میان تعاریف متعدد تلاش می‌شود جامع و مانع‌ترین را در آنجا بیان کنیم. در بندهای ۲ و ۳ اعلامیه (کنفرانس حقوق دانان درباره حق حریم خصوصی) که در نروژ برگزار شد، چنین بیان می‌کند: بند ۲: «حق حریم خصوصی حقی است نسبت به تنها ماندن، زندگی کردن با سلیقه خود و با حداقل مداخله دیگران».

توربان معتقد است: «حریم خصوصی عبارت است از حق به حال خود گذاردن افراد و آزاد بودن آنها از مداخله غیرمعقول و بدون اجازه در امور شخصی ایشان» (Turban, 2004).

در تعریف دیگری آمده است: «حریم خصوصی قلمرویی از اطلاعات و متعلقات هر فرد است که آن فرد نوعاً یا عرفاً یا به وسیله اعلام قبلی به نحو معقولی انتظار دسترسی نداشتن دیگران به اطلاعات مربوط به آن و مصونیت از ورود، نگاه و نظارت دیگران یا هرگونه تعرض دیگری نسبت به آن قلمرو را دارد» (محسنی، ۱۳۸۹، ص. ۳۵).

در ماده ۲ لایحه حمایت از حریم خصوصی آمده است: «حریم خصوصی قلمرویی از زندگی هر شخص است که هر شخص عرفاً یا با اعلام قبلی در چهارچوب قانون، انتظار دارد دیگران بدون رضایت وی به آن وارد نشوند یا بر آن نگاه یا نظارت نکنند یا به اطلاعات راجع به آن دسترسی نداشته یا در آن قلمرو، وی را مورد تعرض قرار ندهند. جسم، البسه و اشیاء همراه افراد، اماکن خصوصی و منازل، محل‌های کار، اطلاعات شخصی و ارتباطات خصوصی با دیگران حریم خصوصی حساب می‌شود».

۲-۲. منابع و مبانی حریم خصوصی

با تحلیل حریم خصوصی می‌توان فهمید که این مفهوم، دو هسته‌ی اصلی دارد. اولین هسته‌ی آن آزادی است؛ بدین معنا که فرد توانایی انجام امور شخصی دلخواه را داشته باشد. دومین هسته هم مصونیت است که دیگران را از تعرض و ورود به این حریم بازمی‌دارد. با توجه به این دو هسته می‌توان مبانی حریم خصوصی را چنین تحلیل کرد:

۲-۲-۱. عقل و فطرت

در علم اصول دلایل عقلی را به دو دسته مستقلات عقلی و استلزامات عقلی یا غیرمستقلات عقلی تقسیم می‌کنند. مستقلات عقلی آن دسته از مفاهیم و احکامی هستند که عقل بدون حکم و تصریح شرع هم می‌تواند به آنها پی ببرد و آنها را ادراک کند؛ مانند مفهوم عدالت. برخلاف استلزامات عقلی که مفاهیم یا احکامی هستند که عقل برای پی بردن به آنها حتماً به یک گزاره شرعی احتیاج دارد مثل حکم به وجوب نماز. با توجه به تعریف مذکور به نظر می‌رسد بتوان لزوم وجود حریم خصوصی را در زمره گزاره‌های مستقل عقلی به‌شمار آورد و به عبارتی عقل به‌تنهایی و با توجه به مفاهیم دیگر عقلی لزوم رعایت حریم خصوصی را برای هر فردی نیکو و ضروری می‌داند، حتی اگر شارع در این باره حکمی صادر نکرده باشد.

۲-۲-۲. قرآن کریم

با بررسی این کتاب آسمانی به‌خوبی می‌توان تأیید و احترام خداوند متعال نسبت به حریم خصوصی را ادراک کرد. آیه ۱۲ سوره مبارکه حجرات «یا ایها الذین آمنوا اجتنبوا کثیراً من الظن إن بعض الظن اثم» نشانگر این است که ظن و گمان بد، مسلمانان را دچار آفت می‌کند و حتی به عقیده برخی از علما نظیر علامه طباطبایی این ظن به‌تنهایی مورد نظر شارع نبوده و نهی از مقدمات اختیاری آن یا وسایل ایجاد این ظن از جمله استراق سمع و استراق بصر و تجسس در حریم خصوصی دیگران مورد نهی شارع واقع شده است، بلکه ممکن است این مقدمات اختیاری خود منهی عنه مستقل واقع شده باشند (طباطبایی، ۱۳۷۱ق، تفسیر سوره حجرات). آیات دیگری هم درباره حریم خصوصی در قرآن وجود دارد نظیر آیات ۲۷ و ۲۸ سوره مبارکه نور «یا ایها الذین آمنوا لا تدخلوا بیوتاً غیر بیوتکم حتی تستانسوا و تسلموا علی اهلها ذلکم خیر لکم لعلکم تذكرون * فإن لم تجدوا فیها أحدا فلا تدخلوها حتی یؤذن لکم...» که در این آیه به‌صراحت اعراب جاهلی را از ورود به منازل دیگران که در واقع حریم خصوصی آنها است، بدون اجازه آنها منع کرده است و این یعنی شارع مقدس به‌صراحت به رعایت حریم خصوصی تأکید کرده است. آیه ۱۸۹ سوره مبارکه بقره نیز از دیگر آیاتی است که به حریم خصوصی اشاره دارد.

۲-۲-۳. روایات معصومین (علیهم‌السلام)

در سیره ائمه معصوم (علیهم‌السلام) هم موارد متعددی راجع به حریم خصوصی در قالب مصادیقی مانند حرمت تجسس، حرمت ورود به منازل مردم بدون اذن آنها، حرمت استراق بصر، حرمت استراق سمع، حرمت سوءظن، حرمت غیبت و نمیمه، حرمت اشاعه فحشا و هتک‌ستر، حرمت افشاء اسرار و رازشکنی بیان شده‌اند که به علت تعداد زیاد آنها به یکی از این روایات اشاره می‌کنیم: در حدیثی پیامبر اکرم می‌فرمایند: «من مشی فی عیب اخیه و کشف اورته کان اول خطوه خطأها و وضعها فی جهنم و کشف عورته علی رؤوس خلایق» (حرع‌املی، ۱۴۰۹ق)؛ ریشه توجه اسلام و قرآن به مسئله حریم خصوصی را باید در بین چند اصل بسیار مهم از منظر این دین جستجو کرد.

۲-۲-۳-۱. اصل کرامت ذاتی انسان

بر اساس آیات متعددی در قرآن کریم ذات انسانی که بالاترین مخلوق خداوند است بر اساس کرامت و عزت آفریده شده است و اساس برتری او بر سایر مخلوقات همین کرامتی است که از سوی خالق به وی اعطا شده است. بارزترین آیه در تأیید این کرامت ذاتی آیه شریفه ۷۰ از سوره مبارکه اسراء می‌باشد: «لقد کرّمنا بنی آدم و حملناهم فی البر والبحر ورزقناهم من الطیبات و فضلناهم علی کثیرا ممن خلقنا تفضیلا». حضرت علی (علیه‌السلام) در نهج‌البلاغه می‌فرمایند: «لا تکن عبد غیرک فقد جعلک الله حراً» (نهج‌البلاغه، نامه ۳۱). ایشان در وصیت بی‌نظیر خویش به مالک اشتر می‌فرمایند: «ولاتکونن سبعا ضاریا تعتنم اکلها فانهم صنقان إما اخ لک فی الدین و إما نظیر لک فی الخلق» (نهج‌البلاغه، نامه ۳۱)؛ بنابراین در تعالیم اسلامی خداوند انسان را کریم دانسته است و این کرامت به علت ذات انسانی برای همه انسان‌ها به‌طور مساوی قابل فرض است. این اصل مبنای بسیاری از احکام فقهی قرار گرفته است.

۲-۲-۳-۲. اصل احترام و عرض و آبرو

آبرو به معنای شرافت، جاهت و اعتبار افراد، بسیار مورد تأکید دین اسلام است و به‌عنوان یکی از اصول سه‌گانه در همه احکام فقهی حضور جدی دارد. ریشه این اصل

هم در همان اصل کرامت ذاتی انسان‌ها و برابری آنها در این با هم می‌باشد.

۲-۲-۳. اصل لزوم کتمان سر (اصل رازداری)

در متون اسلامی تعبیرهای گوناگونی دیده می‌شود که نشانگر اهتمام اسلام به این موضوع است تا آنجا که اسرار دیگران به منزله امانت‌های آنها شمرده شده و افشای راز به منزله خیانت در امانت ذکر شده است: «من افشی سرّاً استودعه خان؛ کسی که سری را که به او سپرده شده بود افشا کند خیانت کرده»، «ومن اقبح العذر اذاعه السر؛ قبیح‌ترین نیرنگ‌کاری، افشای اسرار دیگران است» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ص ۳۲۲). پیامبر اکرم خطاب به ابوذر می‌فرماید: «یا اباذر المجالس بالامانة وافشاءک سر اخیک خیانت» (فیض کاشانی، ۱۴۰۶ق). اقتضای کلام پیامبر این است که تا افراد یک مجلس راضی نباشند اجازه بازگو کردن محتوای مجلس برای اغیار وجود ندارد و بلکه حتی می‌توان اصل را بر عدم جواز افشاء گفتگوها دانست.

۲-۲-۴. قانون

قانون اساسی به عنوان مهمترین منبع قانونی حقوق ایران حریم خصوصی را به رسمیت می‌شناسد. در اصول ۲۲، ۲۳ و ۲۵ قانون اساسی هرگونه تجاوز و تعدی به حریم خصوصی افراد ممنوع شده است. به علاوه در قوانین عادی هم به تبع قانون اساسی این موضوع پذیرفته شده است. در ماده ۲۴ قانون آیین دادرسی کیفری تفتیش خانه‌ها، اماکن، اشیاء و جلب اشخاص در جرایم غیرمشهود منوط به اجازه مخصوص مقام قضایی دانسته شده است. ماده ۶۴۰ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی و مواد ۱، ۲، ۱۶ و ۱۷ قانون مجازات جرایم رایانه‌ای، حیثیت شهروندان را مورد حمایت قانونی قرار داده و در واقع حریم خصوصی شهروندان را نیز حتی در فضای مجازی به صورت غیرمستقیم تحت حمایت کیفری قرار داده است.

۲-۳. مصادیق حریم خصوصی

در تعیین مصادیق حریم خصوصی باید هر دو ضابطه نوعی و شخصی را در نظر

بگیریم، بدین معنا که هم جنبه‌هایی از زندگی انسان‌ها که نوعاً انسان آن را حریم فرض می‌کند، حریم خصوصی محسوب می‌شود؛ هم مصادیقی که شخص فارغ از اینکه دیگران آن را حریم خصوصی می‌دانند داخل در قلمرو حریم خصوصی و مسائل شخصی خود تصور می‌کند و قانون آن را می‌پذیرد، حریم خصوصی محسوب می‌شود؛ بنابراین به خاطر تفاوت در معیارهای فرهنگی و اجتماعی که باعث تفاوت در ضابطه‌های نوعی و شخصی هر جامعه شده است، نویسندگان حقوقی درباره مصادیق حریم خصوصی اتفاق نظر ندارند. برخی مصادیق آن را در چهار عنوان شمارش می‌کنند: ۱- حریم خصوصی اطلاعاتی؛ ۲- حریم خصوصی ارتباطی؛ ۳- حریم خصوصی جسمانی و فردی و ۴- حریم خصوصی اماکن و منازل (اصلانی، ۱۳۸۹، ص. ۴۴). بعضی دیگر در شش عنوان معرفی کرده‌اند: ۱- حریم منزل و خلوت افراد؛ ۲- حریم جسمانی افراد؛ ۳- حریم خصوصی متقاضیان کار و کارکنان؛ ۴- حریم خصوصی در فعالیت‌های رسانه‌ای؛ ۵- حریم خصوصی اطلاعات شخصی و ۶- حریم خصوصی ارتباطات خصوصی (انصاری، ۱۳۸۶، ص. ۱۵۵).

طرح حمایت از حریم خصوصی نیز مصادیق این حق را به شرح ذیل تقسیم‌بندی کرده است: الف) حریم خصوصی منازل و اماکن خصوصی؛ ب) حریم خصوصی جسمانی؛ ج) حریم خصوصی محل کار؛ د) حریم خصوصی اطلاعات؛ ه) حریم خصوصی اطلاعات شخصی؛ و) حریم خصوصی ارتباطات.

۳- امکان‌سنجی وجود حریم خصوصی بین زوجین

با واکاوی روابط بین زوجین با توجه به ماهیت ویژه نکاح و خانواده‌ای که در نتیجه آن تشکیل می‌شود، می‌توان دو نوع حریم خصوصی را متصور شد. یکی حریم خصوصی که زن و شوهر نسبت به دیگران دارند و افراد ثالث اجازه ورود به آن حریم را ندارند؛ مگر با اراده خود زوجین، که در واقع زن و شوهر در این حریم با یکدیگر مشترک هستند. دوم حریمی که هر یک از زن و شوهر نسبت به یکدیگر دارند و برای ورود به آن باید از یکدیگر اذن داشته باشند.

به نظر برخی از فقها و حقوق‌دانان به علت ماهیت ویژه عقد نکاح و نهاد خانواده حریم

خصوصی مابین زوجین در طول دوران زوجیت قابل تصور نیست و باید همه مسائل و امور شخصی بین آنها مشترک باشد. با توجه به اینکه حریم خصوصی یکی از حقوق اساسی و بنیادین ابتدایی انسان‌هاست به نظر نمی‌رسد به اقتضای هیچ نقش فردی و اجتماعی آن را به طور کامل منحل کرد؛ حتی اگر آن نقش زوجیت با ماهیت ویژه‌اش باشد. پس زن و شوهر هر دو به عنوان یک انسان تا حدودی از حریم خصوصی برخوردار هستند. یعنی بی‌گمان در کنار اشتراک‌های فراوان، زن و شوهر هریک از آنها فضای ذهنی و درونی دارد که می‌تواند به دیگری نگوید و به طور خصوصی برای خود حفظ کند. گرچه این امر به طور کلی نافی خبرداشتن همسران از احوال‌ها و احساس‌های درونی یکدیگر نیست. در هر صورت باید مرز این دو به درستی از یکدیگر تفکیک شود تا زوجین علاوه بر باخبر بودن از حال یکدیگر، برای هم احترام قائل بوده و به برخی محدوده‌های ذهنی یکدیگر ورود نکنند و یکدیگر را به بهانه عدم وجود حریم خصوصی مابین زن و شوهر از حقوق طبیعی محروم نسازند. تصور چنین حریمی برای زوجین به هرکدام از آنها احساس عزت نفس و خودباوری می‌دهد. افراد در خلوت خصوصی بدون تظاهر و مخفی‌کاری و بدون تأثیر از عوامل بیرونی با شخصیت خود روبرو می‌شوند و این فرصت را می‌یابند تا خود را واکاوی و اصلاح کنند و این امر انگیزه‌ای برای رشد در فرد ایجاد می‌کند. به علاوه شخصی که به حریم خصوصی اش احترام گذاشته می‌شود، به حریم خصوصی دیگران احترام می‌گذارد و این سبب اعتلای فرهنگ محترم شمرده شدن در بین اعضای خانواده نزد یکدیگر و افزایش علاقه مابین آنها می‌شود. بد نیست با توجه به ویژگی‌های خاص مناسبات در خانواده، حریم خصوصی مابین زوجین بررسی شود.

۴- تزامم حریم خصوصی با برخی از حقوق زوجیت

تزامم حریم خصوصی با حقوق مختلفی از جمله ریاست مرد به خانواده یا حریم اقتداری مرد، وظایف اقتصادی مرد یا حریم اقتصادی، وظایف جنسی و عاطفی زوجین یا حریم جسمی و جنسی زوجین نسبت به یکدیگر (به طور اخص تزامم حریم خصوصی بر جسم با وظیفه تمکین خاص از سوی زوجه) و حریم فردی و اطلاعاتی زوجین نسبت به یکدیگر

مطرح می‌شود. هر کدام از این مقوله‌ها بررسی مفصلی می‌طلبد که مجال آن در نوشتار حاضر نیست، اما به‌طور کلی می‌توان گفت اصل تحکیم خانواده در حل این تزامم نقش به‌سزایی دارد. در این باره می‌توان به یکی از نظرها اشاره کرد: «قرآن کریم از پیوند ازدواج به‌عنوان پیوند محکم یاد می‌کند^۱ (سوره نساء: آیه ۲۱) و خانواده را نعمت الهی» (سوره نحل: آیه ۷۲) می‌داند. نظر به جایگاه ممتاز خانواده در اسلام، تلاش برای استواری روابط خانوادگی اقدامی ستودنی و مستحق پاداش محسوب می‌شود. از آنجاکه ثبات و پایداری بنیادی‌ترین نهاد اجتماع در پویایی و پیشرفت جوامع نقش به‌سزایی دارد، اهمیت تحکیم خانواده به‌روشنی نمودار است. حراست از خانواده و تلاش برای تحکیم و تقویت پیوندهای خانوادگی بر عهده زوجین است، اما در مواردی که بین حقوق و تکالیف زوجیت با حق بر حریم خصوصی تزامم رخ داده، امکان انجام دادن هر دو ناممکن است. با این توضیح که تزامم در مواردی رخ می‌دهد که در اصل دو قاعده حقوقی تعارضی نباشد، اما به علت هم‌زمانی، موضوعیت یافتن آنها و امکان تحقق و اجرای یکی بیشتر نباشد و شخص در مرحله عمل باید دست به انتخاب زده و یکی را انجام دهد، در این موارد اصولیون در باب تزامم بحث مرجحات را مطرح می‌کنند و یکی از این مرجحات اعمال قاعده اهم بر مهم است. دلیل این مرجح - اهم و مهم - عقلی است و به گفته برخی این قاعده به‌حدی روشن است که به استدلالی نیاز ندارد (خویی، ۱۴۰۸ق، ج ۲، ص ۳۵۳ و ۳۶۱). وجود این تشخیص نسبت به اینکه در سیطره زوجیت و در تزامم بین حق حریم خصوصی و حقوق و تکالیف ناشی از زوجیت کدام اهم و کدام مهم است، بسیار سخت است؛ زیرا با توجه به نهاد خانواده، توجه به موقعیت خاص و بنیادین آن، اهمیت مضاعفی دارد. لذا برای شناسایی حق اهم نیاز به یک معیار و مبنایی است تا با اتکا به آن بتوانیم به حق مقدم و اهم رهنمون شویم. برای دست یافتن به چنین معیاری می‌توان از مصلحت اقوای تحکیم و حفظ کیان خانواده بهره برد و مصلحت پایداری بنیان خانواده و انسجام جامعه را مرجح تلقی کرد. از این رو باید با تدقیق در ادله و قلمرو هریک از حقوق متزامم به اهمیت حقوقی که از منظر شارع و قانون‌گذار مهم‌اند، پی برد. سپس حق

۱. میثاقا غلیظا

اهم را با معیار تحکیم خانواده که به‌عنوان مصلحت اقوی شناخته می‌شود سنجیده و تشخیص داد (پورعبدالله و جلیل‌زاده، ۱۳۹۳، صص. ۲۶-۲۷).

بنابر آنچه ذکر شد به‌نظر می‌رسد دیدگاه نویسنده محترم مقاله بالا بر این باشد که در جایی که حریم خصوصی افراد با حق یا تکلیف زوجین تزامم پیدا کند، باید عمل به تکلیف را اهم و جواز نقض حریم خصوصی فرد تلقی کرد. ولی به‌نظر می‌رسد نظر مخالفی هم وجود داشته باشد، بدین‌مضمون که آنچه علم اصول به‌عنوان یکی از مرجحات برای حل تزامم مطرح می‌شود، راجع به تزامم دو تکلیف است نه تزامم یک حق و یک تکلیف و به‌نظر می‌رسد در تزامم حق و تکلیف برای فرد تکلیف اولویت دارد. در ما نحن فیه به‌نظر می‌رسد حریم خصوصی به‌عنوان یک حق زمانی دچار تزامم می‌شود که در مقابل یک تکلیف یا مسامحتاً حقوق متقابل زناشویی قرار بگیرد و تزامم دو تکلیف محسوب نمی‌شود و نیاز به توجیه دیگری برای برگزیدن یکی از این دو مهم است. هرچند که شارع مقدس تکلیف به ما لایطاق ندارد و طبق آیه شریفه «لا یكلف الله نفساً الا وسعها...» (سوره بقره: آیه ۲۱۶) به‌نظر نگارنده می‌توان در مواردی که انجام تکالیف زناشویی با حقوق اساسی و بنیادین انسانی زوجین تعارض دارد و به این جهت خارج از وسع آنان حساب شده و تکلیف از گردنشان ساقط است. لذا هرگاه یکی از وظایف زناشویی با حق حریم خصوصی زوجین تعارض یابد، می‌توان گفت حریم خصوصی زوجین تا جایی‌که قانون و شرع محترم و ضروری می‌داند بر تکلیف مقدم است.

۵- حریم خصوصی اطلاعاتی و ارتباطی مابین زوجین

همان‌گونه که در بیان شد حریم خصوصی برای هر یک از زوجین به‌عنوان یک انسان قابل پیش‌بینی و احترام است که این حریم خصوصی شامل انواع و مصادیق مختلف آن می‌شود؛ از جمله حریم خصوصی اطلاعاتی و حریم خصوصی ارتباطی. مسئله در جایی ایجاد می‌شود که این حریم خصوصی با حقوق و تکالیف ناشی از زوجیت تزامم پیدا کند. در بحث تزامم حریم خصوصی بیشتر تزامم حریم خصوصی زوجه با حق تمکین و ریاست زوج بر خانواده مطرح است. در مورد حریم ارتباطی و اطلاعاتی این سؤال مطرح است که آیا با وجود اینکه برای هر فردی در وسایل ارتباطی حریم خصوصی قائل

هستیم، در نهاد خانواده و با توجه به روابط ویژه زوجین می‌توان حق ورود به حریم خصوصی ارتباطی یکدیگر (به‌ویژه تلفن همراه) را به آنها داد؟ و اگر چنین حقی برای آنها متصور نیست ضمانت اجرای نقض این حریم توسط هر کدام از آنها چیست؟ در این قسمت به بررسی این موارد می‌پردازیم.

۵-۱- مفهوم حریم خصوصی اطلاعاتی و ارتباطاتی

۵-۱-۱- حریم خصوصی ارتباطی

علی‌رغم اینکه در این زمینه قانون مدون خاص وجود ندارد، اما در قوانین مختلف داخلی این حق به رسمیت شناخته شده است. حریم خصوصی ارتباطی بیشتر در حوزه مراسلات و مکاتبات کاغذی مطرح می‌شود، اما با توجه به ماهیت فضای مجازی و امکان ذخیره ارتباطات فردی و شخصی، امکان تصور حریم خصوصی ارتباطی در تلفن همراه وجود دارد. اصل ۲۵ قانون اساسی ایران در رابطه با حریم خصوصی ارتباطی بیان می‌کند: «بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن گفتگوهای تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هرگونه تجسس ممنوع است، مگر به حکم قانون».

طبق این اصل جز مواردی که قانون ورود به حریم اطلاعاتی افراد را دارای مجوز بداند، کسی حق نقض این حریم را ندارد. حریم خصوصی درباره ارتباطات شامل مواردی چون منع تفتیش و مفتوح نمودن نامه‌ها و منع توقیف، معدوم، بازرسی، ضبط یا استراق سمع نمودن مراسلات، مخابرات یا گفتگوهای تلفنی افراد توسط مستخدمان یا مأموران دولت و سایر افراد حقیقی و حقوقی می‌باشد.

در این ارتباط قانون مجازات اسلامی در بخش تعزیرات در ماده ۵۸۲ بیان می‌کند: «ماده ۵۸۲ - هریک از مستخدمین و مأمورین دولتی، مراسلات یا مخابرات یا گفتگوهای تلفنی اشخاص را در غیرمواردی که قانون اجازه داده، حسب مورد مفتوح یا توقیف یا معدوم یا بازرسی یا ضبط یا استراق سمع نماید یا بدون اجازه صاحبان آنها مطالب آنها را افشا نماید، به حبس از یک سال تا سه سال و یا جزای نقدی از رش تا هجده میلیون ریال محکوم خواهد شد».

نکته قابل توجه این است که علی‌رغم اینکه حریم خصوصی ارتباطی برای مورد اکثر مراسلات کاغذی استفاده می‌شود، اما در این مورد حصری نیست و سایر مواردی که ارتباطات فرد را دربرمی‌گیرند نیز اگرچه مجازی باشند در قلمرو این موضوع قرار می‌گیرند؛ بنابراین تلفن همراه افراد مشمول این نوع حریم خصوصی می‌شود.

۵-۱-۲. حریم خصوصی اطلاعاتی

طبق آنچه ذکر شد حفظ و کتمان اسرار و اطلاعات شخصی افراد نه تنها یک وظیفه انسانی و از مصادیق رعایت حریم خصوصی افراد است و کلیت آن در قانون به رسمیت شناخته شده است (اصل ۲۳ قانون اساسی مبنی بر عدم تفتیش عقاید و اطلاعات شخصی افراد)، حریم خصوصی اطلاعاتی افراد حتی اگر در فضای مجازی و تلفن همراه آن‌ها باشد، باید محترم شمرده شود. حتی در موارد بسیاری حفظ امانت در مورد حریم خصوصی افراد توسط قانون به عنوان یک وظیفه شغلی برای صاحب آن شغل شناخته شده است. نظیر آنچه در ماده ۶۴۸ قانون مجازات اسلامی آورده شده است: «اطبا و جراحان و ماماها و داروفروشان و کلیه کسانی که به مناسبت شغل یا حرفه خود محرم اسرار می‌شوند، هرگاه در غیر از موارد قانونی، اسرار مردم را افشا کنند به سه ماه و یک روز تا یک سال حبس و یا به یک میلیون و پانصد هزار تا شش میلیون ریال جزای نقدی محکوم می‌شوند». مواد ۴، ۱۵، ۱۷ و ۲۱ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات نیز ناظر به حریم خصوصی در اطلاعات افراد هستند. «ماده ۴- اجبار تهیه‌کنندگان و اشاعه‌دهندگان اطلاعات به افشاء منابع اطلاعات خود ممنوع است مگر به حکم مقام صالح قضایی و البته این امر نافی مسئولیت تهیه‌کنندگان و اشاعه‌دهندگان اطلاعات نمی‌باشد». «ماده ۱۵- مؤسسات مشمول این قانون در صورتی که پذیرش درخواست متقاضی متضمن افشای غیرقانونی اطلاعات شخصی درباره یک شخص حقیقی ثالث باشد، باید از در اختیار قرار دادن اطلاعات درخواست شده خودداری کنند، مگر آنکه: الف- شخص ثالث به نحو صریح و مکتوب به افشاء اطلاعات راجع به خود رضایت داده باشد. ب- شخص متقاضی، ولی یا قیم یا وکیل شخص ثالث، در حدود اختیارات خود باشد. ج- متقاضی یکی از مؤسسات عمومی باشد و اطلاعات درخواست شده در چهارچوب قانون مستقیماً

به وظایف آن به‌عنوان یک مؤسسه عمومی مرتبط باشد». «ماده ۱۷- مؤسسات مشمول این قانون مکلفند در مواردی که ارائه اطلاعات درخواست‌شده به امور زیر لطمه وارد می‌نماید، از دادن آنها خودداری کنند. الف- امنیت و آسایش عمومی. ب- پیشگیری از جرائم یا کشف آنها، بازداشت یا تعقیب مجرمان. ج- ممیزی مالیات یا عوارض قانونی یا وصول آنها. د- اعمال نظارت بر مهاجرت به کشور. تبصره ۱- موضوع مواد (۱۳) الی (۱۷) شامل اطلاعات راجع به وجود یا بروز خطرهای زیست محیطی و تهدید سلامت عمومی نمی‌گردد. تبصره ۲- موضوع مواد (۱۵) و (۱۶) شامل اطلاعاتی که موجب هتک عرض و حیثیت افراد یا مغایر عفت عمومی و یا اشاعه فحشاء می‌شود، نمی‌گردد». «ماده ۲۱- هر شخصی اعم از حقیقی یا حقوقی که در نتیجه انتشار اطلاعات غیرواقعی درباره او به منافع مادی و معنوی وی صدمه وارد شده است حق دارد تا اطلاعات مذکور را تکذیب کند یا توضیحاتی درباره آنها ارائه دهد و مطابق با قواعد عمومی مسئولیت مدنی جبران خسارت‌های وارد شده را مطالبه نماید. تبصره- در صورت انتشار اطلاعات واقعی برخلاف مفاد این قانون، اشخاص حقیقی و حقوقی حق دارند که مطابق قواعد عمومی مسئولیت‌های مدنی، جبران خسارت‌های وارد شده را مطالبه نمایند».

در بسیاری از موارد حتی سوءاستفاده از اطلاعات شخصی افراد توسط قانون جرم‌انگاری شده است، نظیر ماده ۵ و ۸ قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت غیرمجاز می‌کنند:

«ماده ۵- مرتکبان جرائم زیر به دو تا پنج سال حبس و ده سال محرومیت از حقوق اجتماعی و هفتاد و چهار ضربه شلاق محکوم می‌شوند:

الف- وسیله تهدید قرارداد آثار مستهجن به‌منظور سوءاستفاده جنسی، اخازی، جلوگیری از احقاق حق یا هر منظور نامشروع و غیرقانونی دیگر.

ب- تهیه فیلم یا عکس از محل‌هایی که اختصاصی بانوان بوده و آنها فاقد پوشش مناسب می‌باشند مانند حمام‌ها و استخرها و یا تکثیر و توزیع آن.

ج- تهیه مخفیانه فیلم یا عکس مبتذل از مراسم خانوادگی و اختصاصی دیگران و تکثیر و توزیع آن.

ماده ۸- مأموران صلاحیت‌دار و ضابطان دادگستری، مدیران، کارکنان بخش‌های دولتی، عمومی، خصوصی و قضائی که بنا بر اقتضاء شغلی آثار مستهجن در اختیار آنها قرار می‌گیرد، چنانچه با سوءنیت یا برای استفاده مالی مبادرت به انتشار آنها نموده و از مصادیق مفسد فی الارض نباشند، به دو تا پنج سال حبس و ده سال محرومیت از حقوق اجتماعی و هفتاد و چهار ضربه شلاق محکوم می‌شوند. در صورتی که موارد یادشده در اثر سهل‌انگاری افشا شود، مسامحه‌کننده به مجازات تا یک سال حبس و مجازات نقدی از ده تا بیست میلیون ریال محکوم می‌شود».

با توجه به موارد بالا مشخص می‌شود که اصل حریم خصوصی در اطلاعات و ارتباطات افراد پذیرفته شده است و اجازه نقض این حریم جز در موارد قانونی وجود ندارد. حال باید بررسی شود که ماهیت خاص روابط و حقوق و تکالیف زوجین می‌تواند دلیل موجه قانونی برای نقض این حریم محسوب شود یا خیر؟

۵-۲. حریم خصوصی اطلاعاتی و ارتباطی در روابط زوجین

این بحث ذیل دو عنوان قابل بررسی است. یکی حق دخالت و ورود زوجین به حریم خصوصی اطلاعاتی و ارتباطی یکدیگر و دوم افشاء اطلاعات خصوصی یکدیگر در این رابطه و به عبارتی سوءاستفاده از حریم اطلاعاتی یکدیگر و ضمانت اجرای آن است.

۵-۲-۱. حق ورود و بررسی زوجین به حریم خصوصی اطلاعاتی یکدیگر

همان‌طور که ذکر شد تعارض حریم خصوصی با اختیارات مرد به‌عنوان رئیس خانواده پُررنگ‌تر است پس ابتدا اختیار مرد برای ورود به حریم خصوصی همسرش را بیان می‌کنیم. بنا بر ماده ۱۱۰۵ قانون مدنی، ریاست مرد بر خانواده از خصایص نقش شوهر است و حفظ این اقتدار و استقلال نوعی حریم خصوصی برای مرد به‌شمار می‌آید که باعث قوام و استحکام خانواده می‌شود، اما این خصوصیت یک وظیفه و تکلیف است که به شوهر اختصاص پیدا کرده است تا بنا بر اختیارات خود مصالح خانواده را تأمین نماید و به‌هیچ‌وجه به‌معنای تحکم و استبداد به‌زعم برخی نوعی اختیار مالکانه نیست. در این رابطه دانشمند بزرگ اسلامی علامه طباطبایی در تفسیر آیه «فلا جناح علیکم فیما فعلن فی انفسهن

بالمعروف» (سوره بقره: آیه ۲۳۴) می‌فرمایند: «همچنین قیمومت ریاست مرد بر زنش به این معنا نیست که سلب آزادی از اراده زن و تصرفاتش در آنچه مالک آن است و معنای قیمومت مرد این نیست که استقلال زن را در حقوق فردی و اجتماعی او در دفاع از منافعش سلب کند. پس همچنان زن استقلال و آزادی خود را دارد و هم می‌تواند حقوق فردی و اجتماعی خود را حفظ کند و هم می‌تواند از آن دفاع کند و هم می‌تواند برای رسیدن به هدف‌هایش به مقدماتی که او را به اهدافش می‌رساند، متوسل شود». همچنین در تفسیر نمونه ذیل توضیح آیه «الرجال قوامون علی النساء» (سوره نساء: آیه ۳۴) آمده است: «قرآن در اینجا تصریح می‌کند که مقام سرپرستی باید به مرد داده شود (اشتباه نشود منظور از این تعبیر استبداد و اجحاف و تعدی نیست. بلکه منظور رهبری واحد منظم با توجه به مسئولیت‌ها و مشورت‌های لازم است)».

از این رو می‌توان گفت زنان تا حدی موظف به اطاعت از شوهر هستند که مربوط به حقوق همسران است و اقتدار و ریاست مردان بر خانواده منافاتی با حریم خصوصی زن ندارد. البته همان‌گونه که در باب تزاحم حریم خصوصی زوجین مطرح شد، برخی معتقدند در مواردی که مصلحت تحکیم خانواده اقتضا کند شوهر به‌عنوان رئیس خانواده می‌تواند در حریم خصوصی همسر و فرزندانش ورود کند که البته این عده که برای مرد در مورد ورود به حریم اطلاعاتی همسرش مانند تلفن همراه وی مجوز قائل می‌شوند، باید محدوده این مجوز و مصادیق آن را هم بیان نمایند. به‌علاوه باید از زاویه دیگری هم به این مسئله نگاه کرد و آن هم اینکه گاهی ورود همسران به حریم خصوصی ارتباطی و اطلاعاتی یکدیگر در تلفن همراه نه‌تنها به مصلحت تحکیم کمک نمی‌کند بلکه باعث ایجاد شک و بددلی و متزلزل شدن روابط خانوادگی می‌شود. پس بهتر است حریمی در این امور هرچند محدود و مختصر برای افراد خانواده در نظر بگیریم که به‌نظر می‌رسد این امر بیشتر در راستای مصلحت تحکیم خانواده مؤثر واقع شود.

در رابطه با توجه هم می‌توان این‌گونه استدلال کرد که وقتی برای زوج با محدوده اختیارات گسترده و ریاست در خانواده، حق نقض کامل حریم اطلاعاتی و ارتباطی زوج را نمی‌دهیم به طریق اولی توجه نیز حق نقض حریم خصوصی زوج و ورود به

برنامه‌های تلفن همراه وی را ندارد.

۵-۲-۲. سوءاستفاده از اطلاعات حریم خصوصی زوجین نسبت به یکدیگر و ضمانت اجرای آن

همان‌طور که در مباحث گذشته بیان شد نقض حریم خصوصی افراد در حیطه‌های مختلف توسط قانون‌گذار جرم‌انگاری شده است و مهم‌ترین این مواد در گفتار اول از همین قسمت بیان شدند. سؤال اینجاست که آیا می‌توان این ضمانت اجراها را ما بین زوجین هم اعمال کنیم؟

به نظر می‌رسد که صرف ورود زوجین به حریم خصوصی یکدیگر (مخصوصاً حریم خصوصی اطلاعاتی و ارتباطی در وسایلی نظیر تلفن همراه) را نمی‌توان جرم‌انگاری کرد، به خصوص که اگر در مواردی بنا بر مصلحت تحکیم و در محدوده حقوق و تکالیف زوجین برای ایشان امکان ورود به حریم یکدیگر را قائل شده باشیم، تفکیک مواردی که خارج از این اختیار باشد از موارد مجاز با توجه به ماهیت ویژه روابط بین زوجین دشوار است.

اما اگر زوجین با ورود به حریم خصوصی یکدیگر از اطلاعات این حریم سوءاستفاده کنند و بدین جهت مرتکب جرم یا باعث تضرر به همسر خود شوند، با افراد ثالث در ارتکاب این جرم تفاوتی ندارند و فرد متضرر می‌تواند با طرح شکایت کیفری در مرجع صالح قانونی، تقاضای مجازات کیفری زوج یا زوجه متخلف را بنماید؛ زیرا با توجه به اینکه در مقررات جزایی عوامل رافع مسئولیت کیفری^۱ و علل موجهه‌ی جرم^۲ به صورت حصری احصاء شده‌اند، وجود رابطه زوجیت داخل در این موارد نیست، پس توجیه‌کننده ورود ضرر یا ارتکاب جرم یا از عوامل رافع مسئولیت کیفری در موضوع مورد بحث نیست. ماده ۶ قانون نحوه مجازات افرادی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های مجرمانه انجام می‌دهند مؤید این نظر است: «ماده ۶- رابطه زوجیت مانع از اعمال

۱. فصل دوم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، مواد ۱۴۶ تا ۱۵۷

۲. فصل دوم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، ماده ۱۵۸

مجازات مرتکب جرم تکثیر، انتشار و یا توزیع عمده اثر مستهجن نمی‌باشد». به علاوه اگر فرد متضرر بتواند ورود ضرر و وجود رابطه سببیت بین افشا یا سوءاستفاده از اطلاعات وی با ورود ضرر را بر طبق قانون مدنی اثبات کند، امکان مطالبه خسارات مدنی نیز برای وی وجود دارد. تبصره ماده ۲۱ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات چنان‌که ذکر شد، نشانگر پذیرش امکان این مطالبه توسط قانون‌گذار است و همان‌طور که گفته شد در مواردی که نقض حریم خصوصی منجر به ارتکاب جرم یا ورود ضرر شود، تفاوتی مابین زوجین و افراد ثالث نیست.

نتیجه‌گیری

در مورد وجود حریم خصوصی مابین زوجین در زمینه‌های گوناگون از جمله حریم ارتباطی و اطلاعاتی دو نظر وجود دارد: یک نظر با توجه به ماهیت ویژه زوجیت این حریم را مابین زوجین منتفی دانسته و حریم خصوصی را تنها مربوط به دوران قبل از زوجیت می‌دانند. نظر دوم اصل حریم خصوصی را با توجه به اطلاق دلایل قانونی و شرعی مربوط به ذات انسانی می‌دانند و حقوق و تکالیف ناشی از زوجیت را نیز دلیل کافی برای نقض این حریم نمی‌دانند. در تعدیل این نظر بعضی گفته‌اند که درست است باید بنا بر کرامت انسانی بین زوجین حریم خصوصی محدودی وجود داشته باشد، اما این حریم باید به‌خاطر روابط ویژه بین زوجین با حریم خصوصی افراد غریبه و ثالث متفاوت و مضیق‌تر باشد تا در مواردی زوجین بتوانند بنابر مصلحت تحکیم به حریم یکدیگر وارد شوند و مصالح و کیان خانواده را حفظ کنند. این حق برای زوج با توجه به وظیفه ریاست خانواده بیشتر در نظر گرفته شده است. حریم خصوصی ارتباطی بیشتر در حوزه مراسلات و مکاتبات کاغذی مطرح می‌شود، اما با توجه به ماهیت فضای مجازی و امکان ذخیره ارتباطات فردی و شخصی، امکان تصور حریم خصوصی ارتباطی در تلفن همراه وجود دارد. با توجه به اینکه حفظ و کتمان اسرار و اطلاعات شخصی افراد نه‌تنها یک وظیفه انسانی و از مصادیق رعایت حریم خصوصی افراد است و کلیت آن در قانون به رسمیت شناخته شده است (اصل ۲۳ قانون اساسی مبنی بر عدم

تفتیش عقاید و اطلاعات شخصی افراد)، بلکه در موارد بسیاری توسط قانون به‌عنوان یک وظیفه شغلی برای صاحب آن شغل شناخته شده است، حریم خصوصی اطلاعاتی افراد حتی اگر در فضای مجازی و تلفن همراه آنها باشد، باید محترم شمرده شود. وقتی اصل حریم خصوصی در این موارد را پذیرفتیم، بسته به اینکه کدامیک از نظریه‌های مربوط به حریم خصوصی مابین زوجین را بپذیریم محدوده حریم خصوصی زوجین در مسائل ارتباطی و اطلاعاتی و تلفن همراه نیز مشخص می‌شود. یعنی اگر طبق نظر اول مطلقاً حریم خصوصی بین زوجین قائل نباشیم دخالت و ورود زوجین به حریم اطلاعاتی و ارتباطی و تلفن همراه یکدیگر نیز بلامانع است و اگر طبق نظر دوم قائل به وجود حریم خصوصی حتی در معنای مضیق مابین زوجین باشیم، ورود زوجین به حریم ارتباطی و اطلاعاتی یکدیگر جز در موارد ضرورت به منظور تأمین مصلحت تحکیم خانواده صحیح نمی‌باشد. البته به نظر می‌رسد به صرف ورود زوجین به حریم خصوصی یکدیگر در این موارد ضمانت اجرای قانونی خاصی نتوان پیش‌بینی کرد، اما اگر این ورود منجر به افشای اطلاعات یا سوءاستفاده طرفین از اطلاعات شخصی و خصوصی طرف مقابل شود می‌توان ضمانت اجرای قانونی برای آن در نظر گرفت. بدین معنا که از باب مسئولیت مدنی می‌توان مطالبه خسارت از زوج یا زوجه متخلف نمود و در صورتی که عمل فرد متضمن ارتکاب جرائمی باشد که در قوانین مذکور تصریح شده باشد با شکایت کیفری زوج یا زوجه بزه‌دیده، مجازات جرایم ارتکاب‌یافته نیز قابل اعمال و اجراست. البته به علت حساسیت این موضوع و اختلاف‌نظرهایی که در این زمینه وجود دارد، بهتر است قانون‌گذار با تصریح به اصل پذیرش حریم خصوصی زوجین و محدوده مسئولیت در نقض آن و ضمانت اجراهای آن موارد تردید را رفع کند.

فهرست منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

اصلائی، حمیدرضا (۱۳۸۹)، *حقوق فناوری اطلاعات*، تهران: میزان.

انصاری، باقر (۱۳۸۶)، حقوق حریم خصوصی، تهران: سمت.
پورعبدالله، کبری و جلیل‌زاده، سمانه (۱۳۹۳)، حل تزاخم حریم خصوصی زوجین با حقوق زوجیت بر اساس مصلحت تحکیم خانواده، *مجله مطالعات راهبردی زنان*، سال هفدهم، شماره ۶۶.

تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۴۱۰ق)، *غرر الحکم و درر الکلم*، قم: دار الکتاب اسلامی.

حراعلی، محمد بن حسن (۱۴۰۹ق)، *تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه*، قم: مؤسسه آل‌البیت علیهم‌السلام.

خویی، ابوالقاسم (۱۴۰۸ق)، *مصباح الاصول*؛ لمولفه الواعظ الحسینی اللبهسودی و محمد سرور، قم: مکتب‌الدوری.

طباطبایی، محمدحسین (۱۴۱۷ق)، *المیزان فی تفسیر القرآن*، قم: دفتر انتشارات اسلام.
فیض کاشانی، محمدحسن (۱۴۰۶ق)، *السوافی*، اصفهان: کتابخانه امام امیرالمؤمنین علیه‌السلام.

محسنی، فرید (۱۳۸۹)، *حریم خصوصی اطلاعات*، تهران: دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.
اعلامیه کنفرانس حقوق دانان درباره حق حریم خصوصی

قانون آیین دادرسی کیفری دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۹۲

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸

قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات مصوب ۱۳۸۸

قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

قانون مدنی مصوب سال‌های ۱۳۰۷ تا ۱۳۱۴ در چند مرحله

قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت غیرمجاز می‌نمایند
مصوب ۱۳۸۶

لایحه حمایت از حریم خصوصی مدون ۱۳۸۴

Turban. Efram et electronic. Commerce: a managerial perspective, prencite hall 2004.